

**Axel Schultes
Charlotte Frank**
Αρχιτέκτονες

Επιμέλεια άρθρου
Μανώλης Ηλιάκης
MA Architecture and Spatial Culture
email:iliakis@lycos.com

26 Το Κρεματόριο Baumschulenweg στο Treptow του Βερολίνου

Το Κρεματόριο Baumschulenweg είναι χτισμένο στο κέντρο ενός μεγάλου ιστορικού νεκροταφείου του παλιού Βερολίνου, στην περιοχή Treptow. Σύμφωνα με τον γερμανικό δα-

σικό κανονισμό, τα 2839 δέντρα τα οποία περιλαμβάνει το νεκροταφείο, επαρκούν για να χαρακτηριστεί η περιοχή ως “Waldfriedhof”, δηλαδή νεκροταφείο στο δάσος.

Μέσα σε αυτό το φυσικό τοπίο ορθώνεται ένας επιβλητικός κύβος από εμφανές σκυρόδεμα· ο μισός από αυτόν βυθίζεται κάτω από την στάθμη του εδάφους. Στη βορειοανατολική όψη του μονολιθικού όγκου δεσπόζουν οι τρεις καμινάδες των αποτεφρωτηρίων (Εικ. 3). Το συμπαγές και αδρό κέλυφος διαπερνούν σχισμές εν είδει εγκοπών. Οι δύο συμμετρικές εγκοπές της κύριας όψης, σηματοδοτούν την είσοδο στο κέντρο του κτιρίου και συνεχίζουν ως σχισμές στην οροφή (Εικ. 1,2). Αυτός ο δυϊσμός πλήρους - κενού, ανοικτού - κλειστού, συνδέεται με τους συμβολισμούς που χρησιμοποιούν οι αρχιτέκτονες στο συγκεκριμένο κτίριο: Το πλήρες και κλειστό συμβολί-

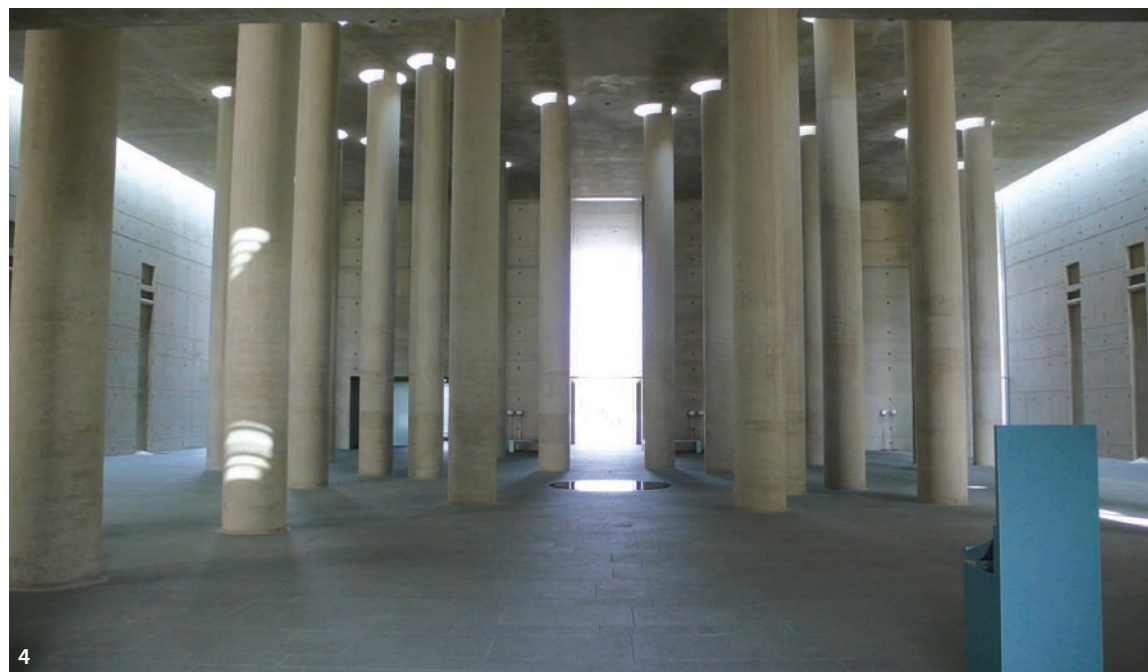
ζει το αναπότρεπτο σκότος του θανάτου, ενώ το ανοικτό και κενό την επαγγελία του φωτός. Οι έννοιες αυτές διέπουν και το εσωτερικό του κτίσματος. Στον κυρίως χώρο, τετράγωνης κάτοψης, αναπτύσσεται ένα “δάσος” με λεπτές και στρογγυλές μπετονένιες κολώνες (Εικ. 4). Οι στύλοι αυτοί δεν έχουν κανονική διάταξη και η φαινομενικά τυχαία ανάπτυξή τους στο χώρο, θυμίζει φυσικό τοπίο. Η πυκνωση και αραίωσή τους, συνδέεται πάλι με τις έννοιες του γεμάτου και άδειου, και οι στρογγυλοί φεγγίτες που υπάρχουν στην απόληξή τους, φωτίζουν τοπικά τις κολώνες αφήνοντας τον υπόλοιπο χώρο στο ημίφως (Εικ. 5). Ο χειρισμός του φωτός με τους φεγγίτες και τις λεπτές σχισμές στην

οροφή δημιουργεί μια μυστηριακή ατμόσφαιρα, που μοιάζει να “παγώνει” το χρόνο και βοηθάει στη συγκέντρωση και την περισυλλογή (Εικ. 6,7). Ακριβώς στο κέντρο της μεγάλης αίθουσας, υπάρχει μια στρογγυλή υδάτινη δεξαμενή με ελάχιστο βάθος, πάνω από την οποία κρέμεται ένα ομοίωμα αυγού (Εικ. 8). Το αυγό σε πολλούς αρχαίους πολιτισμούς είχε συνδεθεί με τον εορτασμό της άνοιξης. Οι Ρωμαίοι, οι Γαλάτες, οι Κινέζοι, οι Αιγύπτιοι και οι Πέρσες, το λάτρεψαν ως πανανθρώπινο σύμβολο. Κατά τους χριστιανικούς χρόνους συνδέθηκε με την αναγέννηση του ανθρώπου και όχι της φύσης. Η παρουσία του στο κέντρο του κυρίως χώρου συμβολίζει την Ανάσταση του Χριστού και συν-

Εικ. 1,2. Οι δύο συμμετρικές εγκοπές της κύριας όψης, σηματοδοτούν την είσοδο στο κέντρο του κτιρίου και συνεχίζουν ως σχισμές στην οροφή.

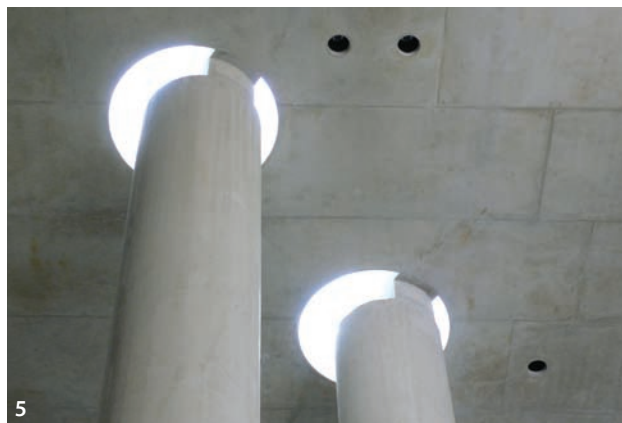
Εικ. 3. Στη βορειοανατολική όψη του μονολιθικού όγκου δεσπόζουν οι τρεις καμινάδες των αποτεφρωτηρίων.

Εικ. 4. Στον κυρίως χώρο, τετράγωνης κάτοψης, αναπτύσσεται ένα “δάσος” με λεπτές και στρογγυλές μπετονένιες κολώνες.

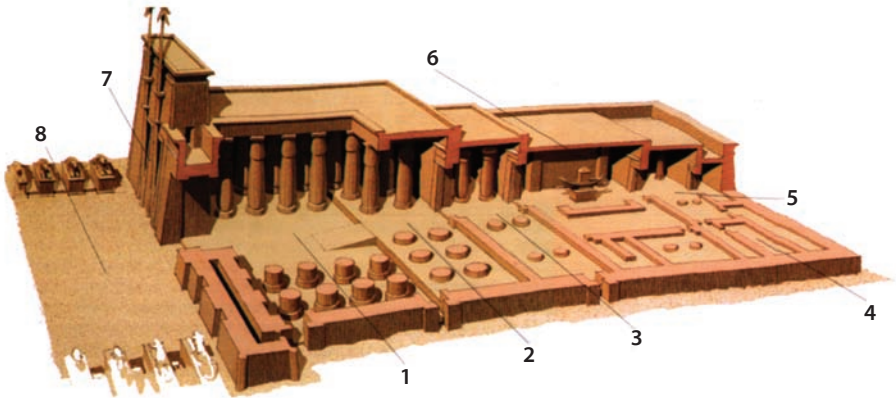

δέεται με τον τόπο ταφής του. Βλέποντας κανείς το τεχνητό τοπίο με τις στρογγυλές κολώνες, ανακαλεί στη μνήμη του ανάλογους αρχιτεκτονικούς χειρισμούς από την ιστορία της αρχιτεκτονικής: στους αιγυπτιακούς ναούς πυκνοί πέτρινοι στύλοι σε ορθοκανονική διάταξη αναπτύσσονται στις τρεις πρώτες ενότητες του ναού (Σκίτσο 1). Στο έργο του Φινλανδού αρχιτέκτονα Alvar Aalto μπορούμε να δούμε ανάλογη ελεύθερη ανάπτυξη στύλων, σε μικρότερη όμως κλίμακα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο ημιυπαίθριος χώρος της εισόδου της πολυκατοικίας που έχει σχεδιάσει στο “Hansaviertel” του Βερολίνου (Εικ. 9).

Ο Aalto εμπνέεται από τα δάση της χώρας του με τους αυστηρά κατακόρυφους και ευθύγραμμους κορμούς δέντρων που αναπτύσσονται σε τυχαία διάταξη στο τοπίο. Οι αρχιτέκτονες του κτίσματος Axel Schultes και Charlotte Frank, εμπνεύστηκαν από το περιβάλλον γύρω από το κτίριο. Προκειμένου να τονίσουν ακόμα περισσότερο την τεχνητή αίσθηση του “δάσους” που σχεδίασαν στο εσωτερικό του κρεματορίου, δημιούργησαν μια γραμμική πορεία, στον εξωτερικό χώρο που οδηγεί στο κρεματόριο, με δέντρα τοποθετημένα σε αυστηρό κανάβο (Εικ. 10). Η εντύπωση της αυστηρής γεωμετρίας των δέντρων που φυτεύτηκαν στον εξωτερικό χώρο, ανατρέπεται στο εσωτερικό. Η εικόνα των στύλων, μας “μεταφέρει” πάλι στον εξωτερικό χώρο με την τυχαία ανάπτυξη των δέντρων του δάσους. Ακριβώς αυτή η αντίστιξη σε συνδυασμό με την ομοιογένεια των υλικών, των χρωμάτων, του φωτός και του ήχου, δημιουργούν έναν πνευματικό χώρο. Επίσης, στο ισόγειο αναπτύσσονται συμμετρικά δύο μικρά παρεκκλήσια και ένας μεγαλύτερος ναός (Εικ. 11,12,16). Το εμφανές σκυρόδεμα, με το χα-

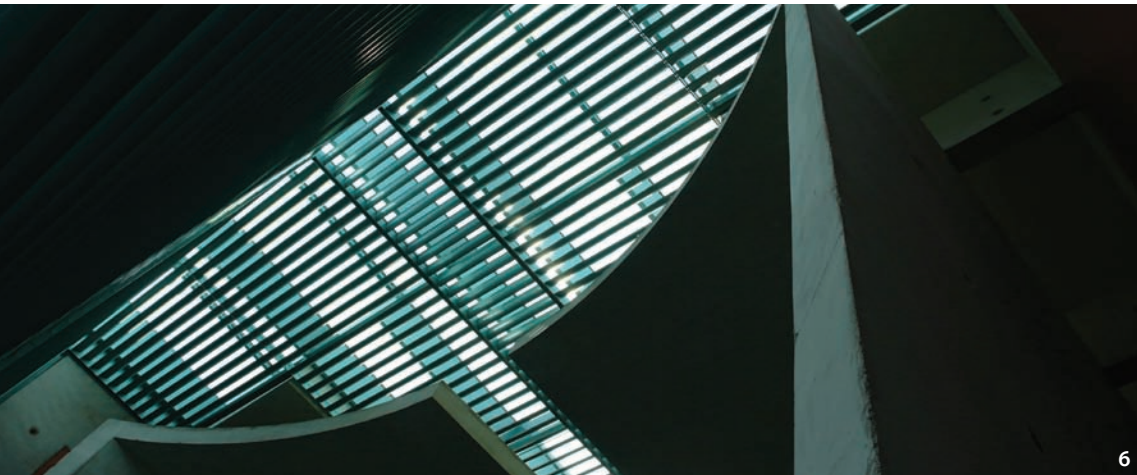

ρακτηριστικό σταχτί χρώμα, το οποίο επικρατεί παντού, βοηθάει στη μονολιθική αίσθηση, στη γαλήνια ατμόσφαιρα και στην καθαρότητα της μορφής'. Η υφή και η αίσθηση στιβαρότητας του οπλισμένου σκυροδέματος βοηθάει στην ερμηνεία της πρόθεσης των αρχιτεκτόνων για ένα χώρο με τελετουργικό χαρακτήρα και έντονους συμβολισμούς. Η τελική απόφαση για τη σύσταση του σκυροδέματος πάρθηκε μετά από πολλή σκέψη και αρκετές δοκιμές. Μετά από έρευνα, χρησιμοποιήθηκε ανοιχτόχρωμο τσιμέντο με μία ελαφριά απόχρωση σκουριάς από λάβα ηφαιστείου, κίτρινη άμμο, και χαλίκι από ποτάμι. Οι αρχιτέκτονες, προκειμένου να δώσουν μια αμυδρή μπλε απόχρωση στο μπετόν, ήθελαν να προσθέσουν στο μείγμα σκόνη κοβαλτίου· το κόστος όμως ήταν αρκετά υψηλό και αυτή τους η πρόθεση δεν υλοποιήθηκε. Η εναλλακτική λύση, ήταν να χρησιμοποιηθεί ένα μπλεδίζον ορυκτό ως βαφή, στην επιφάνεια του υλικού αμέσως μετά την απομάκρυνση του ξυλότυπου. Αυτή η λύση όμως, εγκυμονούσε τον κίνδυνο να χαθεί η “ειλικρίνεια” ως προς τη χρήση του συγκεκριμένου υλικού, καθώς και τα

Σκίτσο 1. Προοπτική τομή αιγυπτιακού ναού

1. Προαύλιος χώρος
2. Κιονοστοιχία
3. Περίστυλο
4. Καταστήματα
5. Ναός
6. Διοίκηση του ιερού πάρκου
7. Πυλώνας
8. Λεωφόρος των ψυχών

ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Έτσι ακολουθήθηκε η εξής μέθοδος: Αμέσως μετά το ξεκαλούπωμα, το σκυρόδεμα πασπαλίστηκε με πολυαιθυλένιο, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα είδος αεροθύλακα και να μην εξατμιστεί γρήγορα η υγρασία που περιείχε. Αυτή η τεχνική δημιούργησε μια ματιέρα ανοιχτόχρωμων και σκουρόχρωμων γκρι τόνων και η τελική υφή θύμιζε αγυάλιστο μάρμαρο. Όλες οι στρογγυλές κολώνες και οι τοίχοι τρίφτηκαν με το χέρι, προκειμένου να εξομαλυνθούν όλες οι ατέλειες και να γίνει το τελικό φινιρίσμα. Η χύτευση των 10 μέτρων ύψους κολώνων, έγινε σε τρεις δόσεις με ιδιαίτερη προσπάθεια να εξαφανιστούν οι αρμοί συναρμογής. Λόγω της μικρής διατομής των στύλων, ως οπλισμός χρησιμοποιήθηκε ο μορφοσίδερος με διατομή διπλού Τ. Στους μπετονένιους τοίχους, μήκους 70 μέτρων, χρησιμοποιήθηκαν ειδικές τεχνικές, προκειμέ-

Εικ. 6,7. Ο χειρισμός του φωτός με τους φεγγίτες και τις λεπτές σχισμές στην οροφή δημιουργεί μια μυστηριακή ατμόσφαιρα, που μοιάζει να “παγώνει” το χρόνο και βοηθάει στη συγκέντρωση και την περισυλλογή.

νου να αποφευχθούν οι αρμοί συστολής - διαστολής. Τελικά η πρόθεση του Axel Schultes και της Charlotte Frank, να επικρατήσει μια ανοιχτή μπλε απόχρωση στον μονολιθικό όγκο και να προσδοθεί ένα κλίμα ηρεμίας, έγινε εφικτό με τη χρήση των περιστρεφόμενων περσίδων. Το φως, πριν εισέλθει στον εσωτερικό χώρο, ανακλάται στις περσίδες που έχουν βαφτεί σε τουρκουάζ απόχρωση, χρωματίζεται, “αναμειγνύεται” με το γκρι χρώμα και τελικά ο εσωτερικός χώρος αποκτά μια μπλε “αίσθηση”. Η γυαλιστερή ηλεκτροστατική βαφή των αλουμινένιων περσίδων σε σχήμα S, βοηθάει στην ανάκλαση του φωτός και η μηχανική περιστροφή τους, επιτρέπει να εισβάλει η κατάλληλη ποσότητα φωτισμού κάθε φορά. Οι περσίδες χρησιμοποιούνται ως χαρακτηριστικό μορφολογικό στοιχείο στην κύρια και πίσω όψη· φιλτράρουν το έντονο φως που εισβάλει από τα μεγάλα ανοίγματα των παρεκκλησίων και του κυρίως ναού (Εικ. 1, 13). Ενώ οι αίθουσες αυτές είναι προσανατολισμένες προς τον εξωτερικό χώρο, ο επισκέπτης λόγω των περσίδων, έχει αποσπασματική θέα προς τα έξω. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται συγκέντρωση και ένταση στο εσωτερικό, χωρίς όμως να δημιουργείται το αίσθημα της κλειστοφοβίας (Εικ. 11). Ένας τέτοιος σχεδιασμός δημιουργεί ψυχική φόρτιση του επισκέπτη αλλά δίνει και αίσθηση αισιοδοξίας. Η τοποθέτηση των περσίδων σε απόσταση 10 περίπου εκ. από τα υαλοπετάσματα και τη μάζα του κτιρίου, επιτρέπει τη διέλευση ενός ανακουφιστικού ρεύματος (για τους καλοκαιρινούς μήνες), το οποίο δροσίζει την όψη και αποτρέπει την υπερθέρμανση του εσωτερικού. Το χειμώνα, τις μέρες με ηλιοφάνεια που οι περσίδες είναι ανοικτές, εξοικονομείται ενέργεια: Ο ήλιος εισβάλει ελεύθερα

Εικ. 8. Ακριβώς στο κέντρο της μεγάλης αίθουσας, υπάρχει μια στρογγυλή υδάτινη δεξαμενή με ελάχιστο βάθος, πάνω από την οποία κρέμεται ένα ομοίωμα σαγού.

Εικ. 9. Ο Aalto εμπνέεται από τα δάση της χώρας του με τους αυστηρά κατακόρυφους και ευθύγραμμους κορμούς δέντρων που αναπτύσσονται σε τυχαία διάταξη στο τοπίο.

Εικ. 10. Μια γραμμική πορεία με δέντρα τοποθετημένα σε αυστηρό κάνναβο, στον εξωτερικό χώρο, οδηγεί στο κρεματόριο.

Εικ. 11,12,16. Στο ισόγειο του κτιρίου αναπτύσσονται συμμετρικά δύο μικρά παρεκκλήσια αλλά και ένας μεγαλύτερος ναός.

Διεύθυνση

Kiefholzstrasse 221, 12437 Berlin, Tel.:030/639581-0

Οι φωτογραφίες του άρθρου είναι του Μανώλη Ηλιάκη

“Ευχαριστώ τον Axel Schultes, για το χρόνο που μου διέθεσε, να συζητήσουμε για το αρχιτεκτονικό του έργο.”

13

14

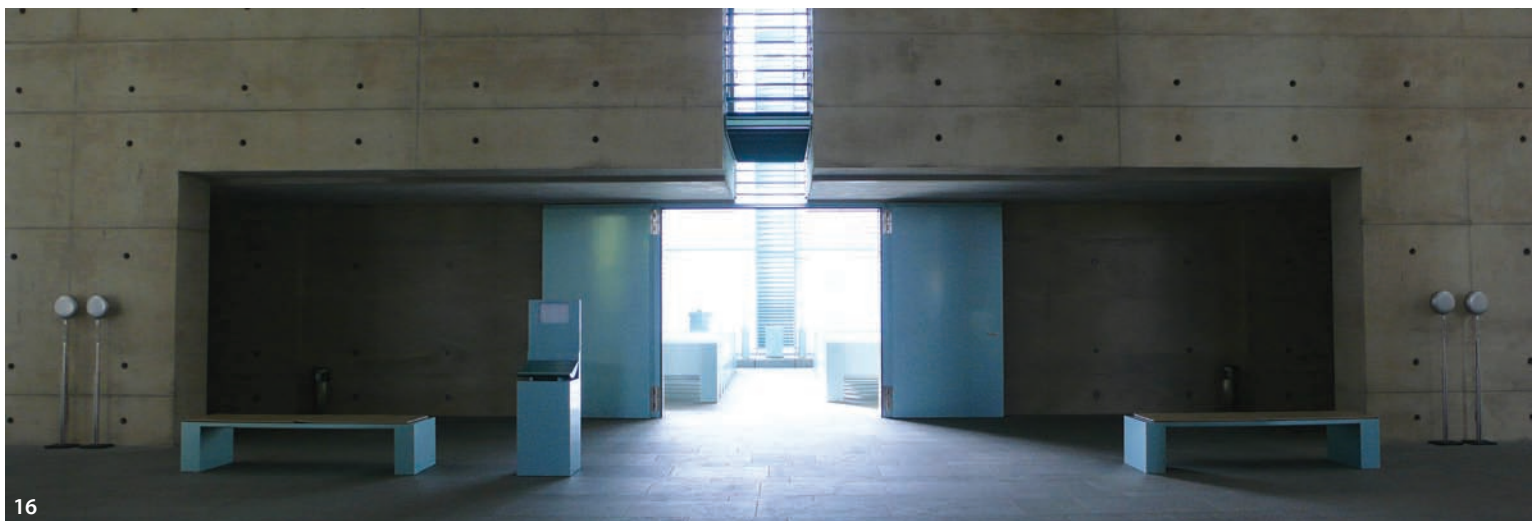

15

¹ Η κατασκευάστρια εταιρία δεν είχε ανάλογη εμπειρία με τελειώματα και λεπτομέρειες από εμφανές σκυρόδεμα. Επειδή δεν μπορούσε να ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες των αρχιτεκτόνων έγιναν κάποια πειράματα στους βοηθητικούς χώρους του υπόγειου, προκειμένου να δοθούν λύσεις για το σωστό φινιρίσμα του υλικού. Σε αντίθεση με άλλα υλικά κατασκευής, το μπετόν αποκτά έναν μόνιμο χαρακτήρα, πριν ακόμα αφαιρεθεί ο ξυλότυπος, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να παρατηρηθεί και να αξιολογηθεί η τελική του επιφάνεια. Εάν η επιφάνεια του δεν έχει το αναμενόμενο αποτέλεσμα, δεν μπορεί να επιδιορθωθεί και η μόνη λύση είναι να καθαριστεί.

Λόγω της ιδιαιτερότητας του συγκεκριμένου έργου, ήταν πολύ σημαντική η συνεργασία των αρχιτεκτόνων με την κατασκευαστική εταιρία, προκειμένου να επιτευχθεί το αρτιότερο αποτέλεσμα. Η ποιότητα της συνεργασίας έδωσε και το ανάλογο αποτέλεσμα.

16

στο εσωτερικό, στην ποσότητα πάντα που χρειάζεται και το θερμαίνει (Εικ. 15). Οι ίδιες περσίδες τοποθετούνται και στις σχισμές της οροφής· η παρουσία τους δίνει μια αίσθηση κίνησης στο κτίριο και δημιουργεί μια εναλλακτική εικόνα. Το χρώμα των περσίδων, ένα ψυχρό πράσινο τουρκουάζ, υπάρχει σημαϊκά και στον εσωτερικό χώρο· είναι το ίδιο σε όλα τα λειτουργικά αντικείμενα (παγκάκια, αναλόγια, πλαίσια αλουμινίου, κρεμαστά φωτιστικά σώματα, θύρες κ.λπ.). Το απόχρωση αυτή προσδίδει την απαραίτητη ένταση για να μη γίνει μονότονος ο χώρος (Εικ. 14). Αυτός ο χειρισμός των υλι-

κών, θυμίζει την εκκλησία της Bagsvaerd που σχεδίασε ο Δανός αρχιτέκτονας Jorn Utzon το 1973, έξω από το την Κοπεγχάγη. Στην εκκλησία εκείνη επικρατεί πάλι το εμφανές σκυρόδεμα, μόνο που βάφεται λευκό, και η απαραίτητη χρωματική πινελιά αποδίδεται με το χρώμα του ξύλου της οξιάς. Με το ξύλο αυτό, κατασκευάζονται όλα τα έπιπλα και οι θύρες. Στο κρεματόριο Baumschulenweg, το αυγό που υπάρχει στο κέντρο του κτιρίου, συμβολίζει τη ζωή και τη δημιουργία που κλείνει μέσα της. Ο θάνατος είναι και αυτός μέρος της ζωής, ένα αναπόφευκτο και φυσικό τέλος του ανθρώπου. Όπως

επισημαίνει ο Axel Schultes, ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε το θάνατο είναι κάθε άλλο παρά φυσικός, αφού οτιδήποτε αφορά το θάνατο και την απώλεια απωθείται από την τριβή της καθημερινότητας.

Η καύση των νεκρών είναι και αυτή μέρος της καθημερινότητας. Στόχος λοιπόν, ήταν να δημιουργηθεί ένας τιμητικός - ενδιαμέσος χώρος μεταξύ του πραγματικού και του άλλου κόσμου, “ένας τόπος σύναξης και αποφόρτισης των θρηνοούντων”. Το έργο αυτό “εξισορροπεί το εφήμερο με το τετελεσμένο του γεγονότος, φωτίζει αλλά και αμβλύνει τη βαρύτητά του”.